

Eduskunta
Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Lausunto
27.4.2021

VN/24984/2020

1/3

Asia: HE 4/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain muuttamisesta –vastinekuuleminen 28.4.2021

Työ- ja elinkeinoministeriön lausunto,
Päivi Kantanen, neuvotteleva virkamies

Lakivaliokunnan lausunto – Lakiehdotuksen harkinnanvaraisuus /velvoittavuus

Lakivaliokunnan lausunnossa (LaVL 8/2021 vp HE 4/2021 v) on tuotu seikkaperäisesti esille esitetyt erilaiset näkökohdat velvoittavaa mallia puoltavista seikoista ja myös sen toteuttamisen esteistä liittyen vaikutuksiin sijaisjärjestelyissä ja palveluiden häiriöttömään tuottamiseen sekä rikosrekisteriotteiden nopeaan saatavuuteen, kun tavanomainen enimmäiskäsittelyaika on 7 päivää.

Professori Tolvasen lausunnossa viitattiin mahdolliseen työnantajien epäyhtenäiseen käytäntöön ja kriteereihin, joilla harkitsevat oikeuden käyttämistä rikostaustan selvittämiseksi lyhyissä työntekotilanteissa. Lakiteknisesti ja vastuukysymysten näkökulmasta selkeintä olisi Tolvasen mukaan säätää velvollisuudesta.

Hallituksen esityksen mukaista harkinnanvaraista mallia puoltavat monet lausunnonantajat kuten (EK, SAK, STTK, Akava, KT Kuntatyönantajat, Kirkon työmarkkinalaitos, OAJ, Super, Talentia). Työnantajia edustavien tahojen mukaan oikeus rikostaustan selvittämiseen luo työnantajalle oikeasuhtaiset ja riittävät keinot lasten suojelun toteuttamiseksi, kun huomioidaan työnantajan velvollisuudet ja vastuu toimintansa asianmukaisuudesta. SAK:n ja Lastensuojelun Keskusliiton mukaan työnantajan harkintavaltaan perustuvan uudistuksen tavoitteiden toteutumista on kuitenkin perusteltua seurata. Arvioinnin kautta saadaan selvyys siitä, toteutuuko lain tavoite ja sen perusteella voidaan tarvittaessa ryhtyä lainsäädäntöä tai sen toimeenpanoa korjaaviin toimenpiteisiin. Lasten suojelu tulee asettaa etusijalle ennen työnantajan hallinnollista taakkaa. Lisäksi muut lausunnonantajat, jotka pitäisivät velvoittavaa mallia parempana, katsovat että hallituksen esitys edistää lasten suojelua ja on oikeansuuntainen askel lainsäädäntöä kehitettäessä.

Lyhytaikaisiin sijaisuuksiin voidaan tarvita henkilö jo samalle tai seuraavalle päivälle. Mikäli näissäkkin tilanteissa rikostausta tulee selvittää ennen tehtävässä aloitusta. Rikostaustan selvittäminen ei saisi muodostu esteeksi tai hidasteeksi rekrytoinnille lyhyisiin työsuhteisiin.

Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) pitää hyvänä lakivaliokunnan esittämää sitä, että tässä vaiheessa hallituksen esittämä malli oikeudesta selvittää rikostaustaa myös enintään kolme kuukautta kestävässä tehtävässä olisi vallitsevassa tilanteessa kokonaisuutena arvioiden perustellumpi mahdollisten ongelmien välttämiseksi.

Velvoittava malli ei sovi kuitenkaan yhteen tarvetta turvata lasten turvallisuus sekä samalla turvata työntekijien mahdollisuus palvelujen mahdollisimman sujuvaan tuottamiseen, vaikka olisikin toisaalta oikeudellisesti selkeä ja yhdenmukainen kaikille. Laajempi lainsäädännön kehittäminen on tehtävä erikseen.

Henkilötietojen käsittely

Oikeusministeriön (OM) lausunnossa tuodaan esille voimassa olevan lain 7 §:n osalta todettu mahdollinen täsmentämistarve koskien käytettyä "tunnistietoa" termiä, mikä katsotaan tulkinnanvaraiseksi ja saattaa aiheuttaa tarpeettomien tietojen keräämistä rikosrekisterioteelta. OM esittää valiokuntakäsittelyn yhteydessä vielä harkittavaksi säännöksen muuttamista täsmällisempään ja tarkkarajaisempaan muotoon: Rikosrekisteriotteen nähtäväksi esittäneen henkilön henkilötietoihin saadaan tehdä ainoastaan merkinnät rikosrekisterioteen esittämisestä ja otteen päiväyksestä.

TEM:llä ei ole huomautettava tähän ehdotukseen ja se voidaan toteuttaa joko tässä yhteydessä tai myöhemmin yleisemmässä lain kehittämistyössä.

Lain selvittämistarpeet

Lakivaliokunnan, työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan asiantuntijakuulemisissa sekä hallituksen esityksen valmistelun lausuntopalautteissa on tullut esiin tarve selvittää lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämiseen liittyvää lainsäädäntöä ja uudistustarpeita. Tämä edellyttää lainsäädännön kokonaisvaltaista selvitystyötä ja erilaisten vaihtoehtojen arviointia. Arvioitava olisi muun muassa sitä, jääkö tällä hetkellä soveltamisalan ulkopuolelle ryhmiä, joiden osalta rikostaustan selvittäminen olisi perusteltua (terveydenhuollon palveluja tarjoavat itsenäiset ammatinharjoittajat, edunvalvojat), sekä rikostaustan selvittäminen työ- ja virkasuhteen kestäessä. Lisäksi rikosrekisteriotteiden maksullisuus, otepyyntöjen käsittelyajat ja otteen kelpoisuusaika vaativat uudelleenarviointia.

Lakivaliokunta on katsonut lausunnossaan oleva ilmeistä, että lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä koskevaan lainsäädäntöön liittyy laajempia selvittämistä ja arviointitarpeita. Parhaillaan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnassa on käsiteltävänä kaksi lakialoitetta (LA 1/2019 vp ja LA 2/2019 vp).

Palvelussuhteen kestäessä rikostaustan selvittämistyön käynnistämistä ovat kannattaneet useammat tahot (muun muassa KT Kuntatyöntekijät, EK, STTK, Akava, STM, THL, Invalidiliitto, Lapsivaltuutettu, Hali). KT Kuntatyöntekijät toteaa, että olisi tarpeellista selvittää, miten työnantajat saavat tiedon työntekijän syylistymisestä sellaiseen rikokseen työsuhteen aikana, josta tulee merkintä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annettussa laissa tarkoitettuun selvitykseen. Lakialoitetta (LA 1/2019 vp) ja siinä esitettyä selvittämistä tuetaan laajasti. EK pyytää valiokuntaa huomioimaan kuitenkin sen, että turvallisuusselvityslain mukaiset turvallisuusselvitykset ovat mahdollista uusia huomattavasti lakialoitteessa esitettyä harvemmin eli viiden vuoden välein. EK esitti pohdittavaksi sitä, tulisiko uusimisoikeuden aikavälin olla molemmissa sama. OM:n lausunnossa on kiinnitetty huomiota seuraamuksiin ja oikeusturvaan liittyviin kysymyksiin, joita ei voimassa olevassa laissa ole tarvinnut sääntelyn ennakkollisen luonteen vuoksi erikseen arvioida tai ratkaista. STM on lausunnossaan tuonut esille erityisenä ryhmänä selvitettäväksi edunvalvojat laajempina kysymyksenä kuin pelkästään lastensuojelulain mukaiset edunvalvojat.

TEM jakaa nämä näkemykset ja pitää perusteltuna lakivaliokunnan esittämää lausumaesitystä tehtävästä selvitystyöstä, mikä koskee TEM:n, STM:n ja OM:n hallinnonaloja. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriön toimialalle kuuluu OAJ:n lausunnossa esitetty mahdollisesti perustettavana olevan opettajareksiterin hyödyntämistä työsuhteen aikana selvitettäessä rikostaustaa.

Oikeusrekisterikeskuksen mukaan rikostaustan selvittäminen työsuhteen kestäessä merkitsisi merkittävä työmäärän lisäystä. Oikeusrekisterikeskuksen otteiden luovuttamiseen liittyvää työtä on mahdollista vähentää automatisoinnin keinoin, mutta harkintaa edellyttävien otteiden kohdalla automatisointi ei ole täysin mahdollista. OM arvioi myöhemmin kehittämiss-hankkeen sekä käsillä olevan esityksen yhteisvaikutuksia rikostaustaotteiden tuottamisesta aiheutuviin kustannuksiin ja sitä kautta vaikutuksia otteista perittävien maksujen suuruuteen.

Lain toimeenpanon ja tavoitteiden saavuttamisen seurantaa TEM pitää perusteltuna. Tämä tarve on tuotu esille useissa lausunnoissa näin erityisesti lastensuojelua edustavat tahto ja järjestöt. Erillisselvityksessä voidaan arvioida myös paremmin eri vaihtoehtojen lapsivaikutuksia.

TIEDOKSI

Kirjaamo, TEM
Ohjausyksikkö, TEM
Tarja Kröger, TEM
Kimmo Ruth, TEM
Antti Neimala, TEM
Raimo Luoma, TEM